Dr. Maria Mândroane

FENOMENUL POPULAR, CULTURAL-ARTISTIC AL „CONDEIERILOR PLUGARI”

Moto “*Cu toate că ţăranul, ca o categorie socio-economică şi cultural istorică, este condamnat la dispariţie, în condiţiile proceselor de modernizare şi globalizare, tot mai accentuate, noi românii suntem datori faţă de testamentul lăsat de toţi cei care l-au slăvit şi i-au recunoscut meritele sacre în zămislirea patrimoniului etno-identitar al culturii noastre naţionale, să-l apărăm, să-l susţinem şi să-i permitem să se afirme, inclusiv cultural, până ce istoria îl va condamna definitiv la dispariţie”(Dr. Corneliu Bucur)*

Ieşirea din anonimat o aduce uneori, îmbucurător, cercetarea etnologică. Terenul face să descoperi deopotrivă cu obiceiurile şi habitatul locului, oamenii, aceste **tezaure vii**, după cum le numeşte dr. Corneliu Bucur, prin acţiunile realizate în cadrul programelor de reabilitare cultural-artistică al Muzeului „Astra”, din Dumbrava Sibiului. Oamenii locului rescriu istoria prin capacitatea extraordinară de a reconstitui fapte, amintiri, locuri. Procedeu de mare profunzime, **reconstituirea** dezvoltă o paletă lărgită de revirimente capabile să refacă un traseu, un segment de viaţă trecută, circumscriind evenimente istorice, sociale sau particulare. Reconstituirea transformă anominul în individualitate, îi acordă o identitate. O viaţă peste care cenuşa uitării, părea să-şi cearnă ultimele firicele, revine, prin rememorare. Portretul realizat ne deschide, într-o multitudine de cazuri, uşi care păreau zăvorâte. Prin fenomenul povestirii, subiectul investigat, dotat cu o mare capacitate de improvizare, se salvează de anonimat.

Pe teren, pretutindeni, poţi întâlni eroi anonimi. De obicei stau în umbră, sunt modeşti, timizi în faţa istoriei. Ţăranul a reprezentat unul dintre cele mai importante personaje anonime din toată istoria acestui spaţiu geografic, încă din neolitic[1] Din toate straturile sociale, **ţăranul** a fost mereu pe parcursul istoriei sale un neîndreptăţit, când de puterea dominatoare exterioară, când de forţa, opacă, interioară. Lui istoria i-a cerut mereu un preţ mai greu, iar când n-a mai avut ce să-i ceară l-a lăsat în abandon, condamnându-l la dispariţie, odată cu dispariţia clasei pe care o reprezintă.

Din această categorie lărgită spre anonimat, se desprinde şi un cântăreţ precum cel din Ciclova-Română, care, marcat de tragicul eveniment al deportaţilor în Bărăgan, compune, în această perioadă, **balada Bărăganului**. Cântecul cunoaşte o largă circulaţie în Ciclova, Oraviţa şi satele din jur. Mai mult, cântăreţul popular, Dumitru Condan, din Ciclova-Română, este înregistrat la Radio-Timişoara. După Revolutie, cântecul s-a mai auzit de câteva ori pe post, apoi a intrat în anonimat, împreună cu cântăreţul[2].

Un anonim a fost şi bătrânul Iova din Vărădia, la începutul secolul al XX-lea. Figură pitorească, reprezentativă, pentru comunitatea din care făcea parte, moş Iova era un înţelept al satului, la care sătenii veneau totdeauna pentru un sfat, iar la biserică le iniţia pruncii în cântări de strană. Avea un limbaj de mare adâncime, pigmentat cu nestemate de înţelepciune populară: „*frumosu-i Doamne când omu-i om*!” sau „*rumegă vorbile, pe urmă le slobodz'*(le spui)”, dar şi cu vorbe tăioase, prin care sancţiona prostia şi răutatea. În altă ipostază el ne apare ca un moş Ion Roată al Banatului,

simulând nepricepere, în faţa celora ce rămân uimiţi de subtilitatea lui. El are totdeauna curajul să spună ce gândeşte şi mai ales nu se lasă intimidat de domnii, "dă oraş", care" nu-s cum trăbă". Iată-l bunăoară pe moş Iova, la începutul secolului XX, ajuns, din întâmplare, într-o sedinţă, de parlament, la Bucureşti (invitat de ministrul Drăgulescu, fiul învăţătorului Drăgulescu, din Vărădia). La sfârşitul sedinţei, fiind întrebat de ministrul Drăgulescu ce părere are, moş Iova se revoltă: „*...apăi, dragă domnule, şe-am văzut şî auzît io acolo, asta o fost ţîgănie în toată regula... acu, acu, m-o venit să mă răgic, să ţî-i beşcelesc (a-i certa, în sens pieorativ) cum să faşe la noi, în Bănat ...o nu-i ruşâne dăstulă că să cred oameni cu şcoală? În satu' meu oamenii să înţăleg întră ei, să ascultă unii pră alţî... aci toată lumea o ţîpat, măi rău ca la târgu' mare...Or ăsta să fie binele, pră care amărâtu' dă opîncar îl aşceaptă dă la domnii, care ne fac lejile?!*"

In altă situaţie moş, Iova este ales, de către învăţătorul Drăgulescu, să-l prezinte sătenilor pe poetul O. Goga, venit la Mercina, pentru campanie electorală. Spontan bătrânul se adresează sătenilor: "*Fraţîlor! domnu' învătător m-o adus să vi-l răcomand pe domnul Goga. Dar şine nu-l cunoasce pe domnul Goga? Domnia lui sîngur să recomandă, când spune:" Voi cei mai buni copii ai firii / Urziţi în lacrimi şi sudoare.*"

Fiul lui moş Iova, intelectualul şi magistratul Traian Rosca, cu două facultăţi, după ce a reprezentat Oraviţa, în momentele ei de importante schimbări, a fost înlăturat de către sistemul comunist. În afară de fiul său, dr. Traian Rosca, care păstrează poze, cărţile, portete şi mobilierul părintelui, împreună cu toate amintirile, nimeni nu mai ştie azi că strălucitul avocat, la începutul secolului al XX-lea, era prieten foarte bun cu renumitul Ion Luca Bănăţeanu. Amândoi erau studenţi la Drept, amândoi cântau la un instrument, Traian Rosca la flaut, Ion Luca Bănăţeanu, la vioară. Participau împreună la concerte şi tot împreună au luat parte şi la luptele de pe frontul italian. La fel ca şi Luţă Ioviţă, care în altă parte a frontului, a săvârşit miracolul încetării armelor, prin puterea taragotului său, cei doi prieteni le-au cântat italienilor muzică cultă.

După război însă, în timp ce prietenul său renunţă la studii, pentru a apuca drumul muzicii, Traian Rosca, îşi continuă studiile la Budapesta şi Oradea, devenind o personalitate în orăşelul de unde plecase. Rădăcinile l-au atras înapoi, ca pe atâţi alţi intelectuali ai locului Istoria nu l-a reţinut nici pe el, nici pe părintele său, moş Iova. Cercetarea etnologică i-a putut recuperat[3].

Fenomenul se derulează invers, atunci când, printr-o conjunctură favorabilă, din anonimat izvorăsc ca nişte torţe aprinse, acele spirite culturale excepţionale: condeieri-plugari, ţărani dirijori, ţărani compozitori, cioplitori, zugavi, inventatori etc.

Existenţa fenomenului **Condeieri plugari**, după parcursul unui veac, ne îndreptăţeşte să vorbim de o tradiţie culturală şi de un fenomen istoric, în zona Oraviţa. Chiar dacă fenomenul nu se mai manifestă azi, la acelaşi nivelul cultural din perioada celor două războaie mondiale, mai există încă în satele cărăşene condeieri ţărani. Ei merg până la capăt, chiar dacă, prea puţini mai sunt aceea care să-i stimuleze sau să-i pună în valoare. Până prin anii 1979-1980 la Oraviţa exista cenaclul condeierilor ţărani: **Paul Târbăţiu**. Ca elevă de liceu, am participat de câteva ori la sedinţele acestor minunaţi condeieri, simţindu-mă ca într-o famile. Pentru toţi membrii, întâlnirile din cenacu, erau considerate momente de sărbătoare. Comunicau perfect, se completau, creşteau împreună. L-am cunoscut în aceste sedinţe pe condeierul Ion Frumosu, din Ciuchici, un om modest, puţin adus de spate, obosit de munca pământului şi de boală dar neobosit de scris, până în ultimul moment al vieţii. Pentru el, ca şi pentru ceilalţi condeieri, Ion Imbri, din Mercina, Ion Balica, Gh Luca, Ion Boţoc, toţi din Greoni, Ion Colojoară, din Vrani, Iosif Chirilă, I. Nicola, din Slatina-Nera, Petru Petrica, din Cârnecea, Mihu Iepure, din Ticvani, Ion Pătraşcu-Stan (Muzeu), din Zorlenţul-Mare, Iosif Cireşan-Loga, din Duleu şi mulţi alţii, neamintiţi aici, scrisul în sine era un refugiu, pentru momentele grele şi nedreptăţile vremii lor. Cenaclul şi întâlnirile cu ceilalţi le conferea o anume siguranţă. Puterea unităţii, îi încărca. Se numeau "fraţi", se iubeau, se ajutau ; purtau doliu pentru fiecare, plecat pe rând, dintre ei. Cenaclul s-a dizolvat, treptat, pe măsură ce membrii lui plecau, în lumea fără dor. Dintre cei rămaşi, nu mulţi, unii au cunoscut gustul amar al decepţiei sau al înstrăinării, de propria pasiune: este cazul condeierilor Ion Imbri, din Mercina, Dimitru Brânzei, din Ciclova sau al lui Gheorghe Ciurcea, din Greoni. Alţii, constituind astăzi veteranii acestui gen de scriitură, au rămas nestrămutaţi, în dorinţa de a merge până la capăt. Ei s-au alăturat, ca membrii de onoare în noul cenaclu al condeierilor, **Cărăşul,** din 2002 care îşi propunea să revigoreze acest fenomen. Prin revista bianuală, **Vatra Cărăşului** se încearcă o regrupare a condeierilor ţărani, care se regăsesc uşor acoperiţi de ucigătoarele modernisme, infiltrate în lumea satului, în mod haotic. Modele de necontestat, rezervoare de energie şi putere de dăruire surprinzătoare, veteranii cenaclului stau de veche la această tristă cotitură a noului devastator, îndrumându-ne, să nu ne uităm rădăcinile.

(Fotografia aparţine autoarei).

Note bibliografice:

1. Bucur,C., I., *Academia actelor tradiţionale din România, o adevărată provocare universală pentru cultura secolului XXI. "Academia satului", Academia valorilor superlative ale culturii orale*, în „Cibinium", partea I-a, Sibiu, 2005-2008, p. 237.

2. *Dumitru Condan*, Oraviţa, banda audio, 1994.

3. *Traian Roşca*, Oraviţa, bandă audio, 14 ianuarie, 2004.